

Voortgangsrapportage 18 juli 2017

Regionaal expertisenetwerk voor integrale benadering Boven- en ondergrond

1. Inleiding

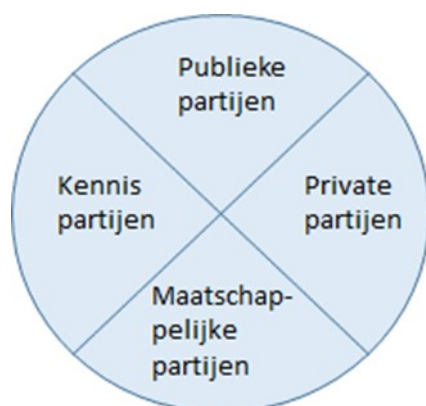
De provincie Zuid-Holland en de gemeente Rotterdam hebben samen het idee opgevat om een **regionaal expertisenetwerk** in Zuid-Holland te realiseren. De noodzaak om steeds meer integraal te gaan werken om complexe vraagstukken op te kunnen lossen. De komst van de Omgevingswet maar ook van STRONG biedt kansen om boven- en ondergrond nu werkelijk te gaan verbinden in een integrale aanpak.

2. Het Concept

Naar onze mening is er nu sprake van stagnatie in kennisontwikkeling omdat ook de koplopers op eigen kracht de volgende stap niet kunnen maken. Kennis bundelen en samen door ontwikkelen zien wij als de oplossing hiervoor. Zo kun je de remmende voorsprong wegnemen. Het idee is om koplopers op het gebied van het verbinden van RO, Ondergrond en Water samen te brengen in een regionaal expertisenetwerk. Door krachten te bundelen kan de gezamenlijke ontwikkelkracht van overheden, semioverheden, bedrijven, kennisinstituten, hogescholen en universiteiten optimaal benut worden.

Voor het ontwikkelen en uitwisselen van kennis verbindt het expertisenetwerk zich met de praktijk door gebruik te maken van bestaande regionale netwerken. Hierin bevinden zich vele partijen die elkaar weten te vinden om kennis te delen. Doordat de ontwikkeling bij de deelnemers van deze netwerken varieert van beginners tot gevorderden en niet altijd de juiste kennis en of de capaciteit aanwezig is om vraagstukken op te pakken stagneert ook hier de ontwikkeling. Het opzetten van een regionaal expertisenetwerk zal ook hier een impuls aan moeten geven. Qua kennisontwikkeling zal dit initiatief daarom moeten zorgen voor de doorontwikkeling van de kopgroep en het meetrekken van het peloton.

Een belangrijk uitgangspunt is dat het expertisenetwerk gebaseerd wordt op een (evenwichtig) vertegenwoordiging uit de quadrupel helix. Door publieke, private, maatschappelijke en kennispartijen in het netwerk te krijgen, kunnen meer verschillende typen activiteiten plaatsvinden, alsmede het innovatieve en oplossend vermogen ten volle benut worden. Verschillende perspectieven op complexe vraagstukken verhoogt de kans op integrale oplossingen.

Het expertisenetwerk richt zich op complexe, meervoudige opgaven. Dit zijn ruimtelijke opgaven waarbij onder- en bovengrond onlosmakelijk met elkaar moeten zijn verbonden om tot een duurzame oplossing te kunnen komen. Bij het zoeken naar oplossingen wordt stilgestaan bij inhoud,

processen, vaardigheden, tools en totaalconcepten. De vraagstukken worden door de stakeholders in de regio aangedragen. Het kunnen gedeelde regionale opgaven zijn maar ook complexe, specifieke lokale opgaven. Ook op dit vlak zal daarom, naast goede contacten met regionale partners, een intensieve samenwerking met de overige regionale netwerken noodzakelijk zijn om tot een juiste vraagarticulatie te komen. Beoogd wordt om met het expertisenetwerk kennis bijeen te brengen en netwerken, organisaties en mensen te verbinden zonder complexe nieuwe organisatorische structuren te bouwen. Financiering betrekken we gezamenlijk uit de bestaande programma's voor kennisontwikkeling.

3. De aanpak

Een regionaal expertisenetwerk kan op vele manieren worden vormgegeven. De invulling hiervan is onderdeel van een proces met de verschillende stakeholders en regionale netwerken. Samen zullen we invulling geven aan vorm en inhoud. Om daar te komen zullen verschillende stappen worden doorlopen: 1) Oriënteren, 2) Exploreren en 3) Realiseren.

Oriënteren: In een ronde oriënterende gesprekken zijn mogelijke participanten voor dit traject benaderd. Met hen is ons concept besproken om er gezamenlijk verder invulling en vorm aan te geven. Potentiele partners zijn bijvoorbeeld regionale gemeenten, kennisinstellingen, waterschappen en bedrijven.

Exploreren: Samen met de geïnteresseerde partijen zijn we op zoek gegaan naar de vorm inhoud en structuur van het netwerk. Er is verkend hoe de structuur er uit gaat zien (fysiek en financieel), welke type vraagstukken centraal komen te staan (verdere afbakening werkveld) en hoe de verschillende partijen hieraan bij willen dragen.

Realiseren: Het daadwerkelijk opzetten van het regionaal expertisenetwerk en het verbinden daarvan met de omgeving.

4. Startbijeenkomst Regionaal Expertisenetwerk

Op 20 maart jl. is de Startbijeenkomst Regionaal Expertise Netwerk Zuid-Holland gehouden (Provinciehuis Zuid-Holland, Den Haag). Tijdens de startbijeenkomst is de eerste stap gezet om het beoogde netwerk te realiseren. De onderstaande tabel laat het programma zien.

Tijd	Activiteit
1315-1330u	Inloop met koffie / thee
1330-1340u	Welkomstwoord en Toelichting op het programma
1340-1410u	Vorstelronde Naam, organisatie, rol en motief om op de uitnodiging in te gaan
1410-1420u	Beoogde meerwaarde en doelen van het netwerk, vanuit het perspectief van de initiatiefnemers. Pitch
1420-1430u	Netwerk-denken als basis
1430-1530u	Meerwaarde en doelen van het netwerk vanuit het perspectief van de deelnemers Met elkaar in gesprek over doel, meerwaarde, vorm e.d. van het netwerk. Wanneer is het interessant om deel te nemen en wat moet het in ieder geval niet zijn Welke vorm zou het netwerk moeten krijgen?

1530-1620u	<p>Onderwerpen voor het netwerk ¹: Op welk thema's zou het netwerk zich zeker moeten richten? Welke kennislacunes ziet men daarbij? En welke kennis heeft men in de aanbieding? En met wie zou je 'kennis willen maken' op dat thema?</p> <p>Gedachtenwisseling in subgroepjes mede onder het genot van een drankje.</p>
1620-1630u	<p>Ophalen van het "net"-werk: Reflectie op de resultaten inzake meerwaarde en doel van het netwerk en de onderwerpen het netwerk.</p> <p>Schets voor het vervolg/volgende bijeenkomst</p> <p>Afsluiting</p>
1630-1700u	Informeel uitloop (met borrel)

De volgende personen hebben aan de startbijeenkomst deelgenomen: Marco Bunt (Stedin), Leonie Claessen (LTO Glaskracht), Laurent de Jong (gem. Alphen a/d Rijn), Jeroen Geersen (Evides), Sjaak Verburg (havenbedrijf Rotterdam), Mark Kramer (HH Rijnland), Rob Lafort (Evides), Leon Verhoeven (AnteaGroup), Frank Schoof (Platform Geothermie), Suzanne Kuipers (Zuidhollandse Milieufederatie), Carla Jong (Deltalinqs), Hanneke Puts (TNO), Fransje Hooimeijer (TU Delft), Gert-Joost Peek (Hogeschool Rotterdam), Pieter Dammers (Dunea), Jan van Hagen (prov. ZH), Leo Hamerlinck (prov. ZH), John de Ruiter (gem. Rotterdam) en Mike Duijn (EUR).

De volgende resultaten zijn in de bijeenkomst opgehaald.

Startvraag: waarom bent u op onze uitnodiging ingegaan?

- Energietransitie vraagt om een (nog) betere benutting van de ondergrond: energie-opslag, -transport, -winning.
- Duurzame gebiedsontwikkeling en leefomgevingskwaliteit, in relatie tot de aanstaande Omgevingswet.
- Planning vervanging infrastructuur. Ook in relatie tot buitenruimtebeheer.
- Inpassing kabels en (transport)leidingen in omgevingsplannen.
- Bodemdaling: in relatie tot waterbeheer, landschappelijke waarden (veenweidegebieden).
- Klimaatadaptatie en beschikbaarheid zoetwater- en drinkwaterbronnen.

Naast deze inhoudelijke onderwerpen zijn ook andere motieven genoemd:

- Nieuwsgierigheid, aanhaking op een nieuw netwerk en wens om kennis te delen.
- Strategische omgevingsmanagement en stakeholder management.
- Belangenbehartiging van en bepaalde sector (geothermie, land- en tuinbouw, drinkwater).
- Uitwisseling met andere, bestaande netwerken.
- Verbeterde aansluiting tussen bodem en ondergrond en ruimtelijke ordening noodzakelijk om maatschappelijke opgaven aan te kunnen.

Genoemde kennisvragen naar aanleiding van de inleidingen van Leo Hamerlinck en John de Ruiter:

---

¹ De onderwerpen thema's zouden betrekking moeten hebben op regionale vraagstukken, multi-actor, multi-level, multi-toepasbare kennis, van strategische betekenis. Dus geen locatie-specifieke en operationele kennisvraagstukken.

1. Vervanging van de benutting van zoetwater voor gietwater in de glastuinbouw. Tevens ter voorkoming van her-injecteren van brijn.
2. Inpassing van archeologie en ecologie in integrale (3D) gebiedsontwikkeling.
3. Ontwikkeling (rest)warmtenet tussen producenten en afnemers en in relatie tot andere ondergrondse infrastructuur. Hoe passen tracéstudies in de omgevingswet-systematiek?
4. Hoe houden we zicht op (volledig) private initiatieven in de ondergrond (glasvezel-bedrijven) met het oog op de (nog) beschikbare ruimte en het registreren van leidingentracés?
5. Synchroniseren van de verschillende planningsprocessen van betrokken stakeholders: vervangingsopgaven (ondergrondse) infrastructuur, gebiedsontwikkeling, buitenruimtebeheer, etc.
6. Integratie boven- en ondergrond over de grenzen van publieke en private belangen heen. Wat kan de zg. quadrupel-helix (publiek-privaat-maatschappelijk-kennis) daarin betekenen?
7. Opschalen van ontwikkelde kennis in proeftuinen, pilots en onderzoeksprogramma's naar de planvormingspraktijk.
8. Hoe kan de informatievoorziening en –uitwisseling tussen bodem/ondergrond, ruimtelijke ordening en stedenbouwkunde verbeterd worden, in het licht van de invoering van de aanstaande omgevingswet?

Discussie

Om deze kennisvragen moet er meer zicht zijn op de sense of urgency. Welke knelpunten (buikpijn of hoofdpijn dossiers) vragen om een gezamenlijke en snelle aanpak? Welke kansen ('vlinders in de buik' dossiers) liggen voor het oprapen door gezamenlijke actie en kennisdeling? Moeten we het REN gaan inrichten langs thema-gestuurde vraagstukken? Of langs vraag-gestuurde problematieken? Of moet het juist om een kennis-gestuurde aanpak gaan?

Thema-gestuurd: 'grote' thema's zoals klimaatadaptatie, energietransitie, duurzame ontwikkeling, etc.

Vraag-gestuurd: welke stakeholders hebben welke vraagstukken? Bijv. zoetwaterbeschikbaarheid, planning en afstemming kabels en leidingen, transformatie 'urban brown fields', etc.

Kennis-gestuurd: matchen van kennisvraag en –aanbod. Bijv. aan de hand van recente of lopende kennis- en onderzoeksprogramma's (Co-Start project Hart van Holland; Waterbank-project; proeftuinen; SSD-project, etc.)

Na de pauze de volgende vraag: wat is er voor nodig om volgende keer weer mee te doen cq. op een nieuwe uitnodiging in te gaan? De volgende opmerkingen worden geventileerd:

- Het moet duidelijk(er) zijn wat de stip op de horizon voor het netwerk is. Tevens moeten we duidelijker in beeld hebben wat we onder integraliteit verstaan. Hoort daar bijv. ook gezondheid bij als thema? Daar gaat de Omgevingswet wel vanuit. Ook moeten we nagaan hoe we het spannend maken en houden. Als laatste is het belangrijk om de gezamenlijke 'buikpijn-dossiers' snel inzichtelijk te hebben.
- Belang van geothermie kwijt kunnen door mee te denken met andere concrete onderwerpen, en daardoor zelf ook leren.
- Op basis van het kenbaar maken van ieders belangen inzichtelijk maken welke netwerkverbanden er al zijn, en welke nog ontbreken. Op de laatste categorie kan dit netwerk zich dan op richten. Aansluitend hierop wordt het vraagstuk van zoetwater-gietwater-brijn als voorbeeld genoemd. Er is op dit dossier al kennis ontwikkeld dat nog niet goed doorsijpelt naar de kennisvragers. Dit netwerk kan dat faciliteren.

- Dit netwerk is nu al een unieke samenstelling van partijen. Dat kan verder aangevuld worden met ontbrekende partijen. Zo kweken we meer begrip voor elkaars belangen en kunnen we ambassadeurs zijn in andere netwerken.
- Het netwerk kan benut worden voor denk-exercities die radicaler zijn en sterk van de gebaande paden afwijken. Zo kun je de bestaande praktijk van niet-integraal werken doorbreken. Bijv. kun je een VvE-achtige constructie toepassen op het eigendom, gebruik en/of beheer van natuurlijke bronnen, zoals grondwaterpakketten?
- Het netwerk kan benut worden om onderzoeks- en kennisvragen op te halen en deze in onderzoeksprogramma's (bijv. als casus) te programmeren.
- Het netwerk moet integraal werken echt centraal gaan stellen. Dat betekent niet alleen boven- en ondergrond maar ook over publieke en private belangen heen. Als je die vrijheid neemt, hoe ziet de wereld er dan uit? Bijv. het gas verwijderen uit wijken in het kader van de energietransitie, welke kansen biedt dat als je volledig vrij kunt denken?
- Het netwerk moet ook private belangen meenemen. Bedrijven bepalen ook in sterke mate de eisen aan de ruimtelijke ontwikkeling, zowel boven- als ondergronds.

Na de eerste bijeenkomst zijn de bovenstaande kennisvragen 1, 3 & 4, en 5 & 6 in kleiner verband nader verkend:

- In relatie tot kennisvraag 1: COASTAR-project: zoetwaterbuffering in de ondergrond – prov. Zuid-Holland en HH Delfland.
- In relatie tot kennisvragen 3 & 4: Scenario's voor kabels en leidingen in het Rotterdamse havengebied als drager voor de energietransitie – Havenbedrijf Rotterdam en TuDelft.
- In relatie tot kennisvragen 5 & 6: Underground Next: toekomstgerichte benutting ondergrond in het kader van het Rotterdam Next programma – gemeente Rotterdam en Erasmus Universiteit.

De resultaten van deze verkenningen zijn nog in bewerking en zullen op de komende, tweede bijeenkomst van het regionaal expertisenetwerk, teruggekoppeld worden.

5. Doorkijk naar de volgende bijeenkomst

Naast terugkoppeling van de nadere verkenning van bovengenoemde kennisvragen, zal opnieuw geïnterviewd worden welke projecten, programma's, initiatieven en kennisvragen in het netwerk aan de orde gesteld moeten worden. Tevens zal besproken worden op welke wijze het netwerk gezamenlijk kan optrekken in het kader van de aanstaande Uitvraag 2017-2018 van het Kennisbudget Convenant Bodem en Ondergrond 2016-2020. De informatiebijeenkomst hierover vindt plaats op 5 september a.s., van 09:30-12:00 in Utrecht.